

УДК 811.161.2'255.4=111]-115:82-32(73)

ВІДТВОРЕННЯ ХУДОЖНІХ ПОРІВНЯНЬ ЗІ ЗБІРКИ ОПОВІДАНЬ Р. БРЕДБЕРІ «ТЕМНИЙ КАРНАВАЛ» В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ М. ТОМАХІВ І М. ШУРПІК

Федів О.Є.

Львівський національний університет імені Івана Франка

У статті досліджено українські переклади чотирьох оповідань Р. Бредбері («День повернення додому», «Дядько Ейнар», «Мандрівниця» (пер. М. Томахів) і «Квітневе чаклунство» (пер. М. Шурпик)) з погляду відтворення художніх порівнянь. Детально проаналізовано оригінал з огляду на функції художніх порівнянь, їхні види та особливості вживання, а також перекладацькі рішення щодо відтворення художніх порівнянь у перекладі. Зазначено перспективу подальшого дослідження, яке полягає у вивченні рецепції малої прози Р. Бредбері в українській полісистемі.

Ключові слова: Р. Бредбері, художнє порівняння, переклад, М. Томахів, М. Шурпик.

Постановка проблеми. Індивідуально-авторські художні порівняння виконують не лише стилістичну функцію у творі і збагачують мову оригіналу, а також є невід'ємною складовою ідіостилу автора. З огляду на те, що мала проза Р. Бредбері є знаковим явищем американської літератури ХХ-ХХІ століття, дослідження її окремих характерних рис з погляду відтворення засобами цільової мови сприяє кращому розумінню творчості автора.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У перекладознавстві художні порівняння були

об'єктом дослідження українських та зарубіжних науковців (Б. Ажнюк, І. Арнольд, Г. Верба, І. Гальперін, Р. Зорівчак, О. Молчко та ін.) [3, с. 3]. Під художнім порівнянням розуміємо стилістичну фігуру, засновану на семантичній подібності та позиційній суміжності порівнюваних предметів [2, с. 190]. У центрі нашої уваги – індивідуально-авторські порівняння, які О. Молчко визначає, як «... несподівані, створені майстрами слова одноразово, яскраві словесні образи, які спонукають реципієнта мислити, фантазувати, бачити, чути, від-

чувати» [2, с. 190]. Часто індивідуально-авторські порівняльні звороти базуються на залученні метафоричних зворотів та власне метафоричному зсуві між суб'єктом/об'єктом та основою порівняння [2, с. 191]. А тому, наш перекладознавчий аналіз зосереджуємо на з'ясуванні ступеня адекватності відтворення смислу, закладеного в художньому порівнянні, шляхом аналізу низки перекладацьких трансформацій, використаних у перекладі.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на те, що перші переклади творів Р. Бредбері українською мовою датуються серединою ХХ ст., повне видання творів письменника в українських перекладах ще не вийшло з друку. Восени 2015 р. з'явилися дві книги першого тому перекладів оповідань Р. Бредбері «Все літо наче день один. 100 оповідань», а в 2016 р. – другий том «Все літо наче ніч одна. 100 оповідань» (у двох книгах), де, поруч із старими перекладами, уміщено ряд нових, досі неопублікованих. Тому ще немає ґрунтовної розвідки, яка б містила аналіз методів, що їх застосовували українські перекладачі при відтворенні стилістики малої прози Р. Бредбері.

Мета статті – прослідкувати особливості відтворення індивідуально-авторських художніх порівнянь в українському перекладі оповідань Р. Бредбері зі збірки «Темний карнавал».

Виклад основного матеріалу. Матеріалом дослідження слугують чотири оповідання – «День повернення додому», «Дядько Ейнар», «Мандрівниця» (усі три переклала Марта Томахів) і «Квітневе чаклунство» (переклад Марії Шурпік), пов'язані тематично (головними персонажами є родина Еліотів), які увійшли в дещо скороченому вигляді до пізнього роману автора «Із пороку повсталі» (2001 р.), що складається із більш ранніх оповідань. Еліоти – незвичайна сім'я, вони – упирі та привиди, які пристосувалися до життя серед звичайних людей. Кожен із них – несхожий на іншого, всі вони мають свої унікальні таланти і здібності. Описуючи цих персонажів, автор використовує художні порівняння для кращої візуалізації читачем їхньої своєрідної зовнішності та поведінки. У цьому і полягають основні функції художніх порівнянь у цих оповіданнях, адже система персонажів у проаналізованих творах базується на їхніх взаємозв'язках і стосунках як між собою, так і з людьми. Оскільки головні персонажі є вигаданими створіннями, таке протиставлення дозволяє якнайдетальніше їх змалювати і краще візуалізувати. Тому, вважаємо за доцільне аналізувати використання індивідуально-авторських художніх порівнянь та особливості їхнього відтворення в українських перекладах з огляду на окремих персонажів.

Найколеритнішим із них є дядько Ейнар, персонаж якого, за словами самого автора, базується на його «найулюбленішому» шведському дядькові Ейнарові Мубергу. Він – головний герой оповідання «Дядько Ейнар», а також є одним із ключових персонажів оповідання «День повернення додому». В одному із інтерв'ю Р. Бредбері згадує: «Я ріс поруч із ним і так сильно любив його, що дарував йому крила і змусив літати в небі [...]» [1, с. 558]. Тому, він єдиний у родині має крила, опису яких автор приділяє багато уваги. Основний акцент зроблено на розмірі цих крил: «*Einar, his wings like sea-green tarpaulins tented behind*

him, moved [...]» [5]. Обидві лексеми – *tarpaulin* і *tented* – створюють образ великого намета, що височить за спиною в дядька Ейнара. В перекладі акценти збережено, проте змінено об'єкт, з яким порівнюються крила: «*Ейнар ішов, а за його спиною напиналися крила, наче вітрила кольору морської хвилі*» [1, с. 34]. Велич крил підкреслено і в такому реченні: «*Uncle Einar's beautiful silk-like wings hung like sea-green sails behind him, and whirred and whispered from his shoulders when he sneezed or turned swiftly*» [7] – «Прегарні, шовковисті крила дядька Ейнара звисали позаду нього, наче бірюзові вітрила. Коли він чхав чи робив різкий рух, вони дзюмкотили і шурхотили з-за спини» [1, с. 42]. Тут автор використовує два художні порівняння – «*silk-like wings*» і «*wings hung like sea-green sails*». У перекладі перше порівняння замінено на епітет із додатковим акцентом на лексемі «прегарні» через використання префікса, а друге відтворено за допомогою калькування. Об'єкт, з яким порівнюють вітрила, повторюється у перекладі (вітрила), хоча в оригіналі бачимо різні предмети (*tarpaulins* і *sails*). Проте, лексичного розмаїття досягнуто завдяки використанню синонімів при перекладі колоремами «*sea-green*» – «кольору морської хвилі» і «бірюзові».

Крім візуального опису крил, автор також апелює до акустичних характеристик: «*Uncle Einar's wings spread and twitched and came in with a sound like kettledrums*» [5] – «Крила дядька Ейнара розгорнулися і затріпотіли, плеснувши при цьому, наче литаври» [1, с. 38]. Тут акцент зроблено на звукові, який йде від ударів по литаврах. На нашу думку, лексема «плеснувши» не зовсім доречна, адже складається враження, що литаврами б'ють одне об одного, а тут мається на увазі барабанний звук. Таке звучання описано і в такому прикладі: «*He flexed his wings to their greatest propulsion and plundering. Whoom! they slammed like cymbals*» [7] – «Він цюнайширше випростав свої крила, зібрався з духом... Буммми! Крила вдарили, наче барабанні тарілки!» [1, с. 47].

Інколи автор вживає порівняння імпліцитно, замінюючи лексему «крила» на об'єкт, з яким їх порівнюють: «*And she stroked his large green membraned veils with careful envy*» [7] – «І Брунілла із доброю заздрістю погладила великі крила Ейнара» [1, с. 43]. Р. Бредбері називає крила великим покривалом, продовжуючи асоціативний ряд (*veil, tent, sail*). У перекладі образність втрачено через експлікацію.

Ще одним ключовим персонажем є Сесі. Ця вісімнадцятирічна дівчина несхожа на жодного іншого члена великої родини, адже може проникати в свідомість будь-якої людини, тварини чи навіть рослини, при цьому її тіло залишається вдома у ліжку, мандрує тільки її душа. Під час своїх мандрів вона є не просто стороннім спостерігачем, проникнувши в свідомість людини, вона може змусити її робити, що Сесі хоче. Вона є головним персонажем оповідань «Мандрівниця» і «Квітневе чаклунство», а також відіграє важливу роль в оповіданні «День повернення додому».

Р. Бредбері підкреслює, наскільки легко дівчина могла «оселитися» в іншій людині, порівнюючи її з рукою або кулаком: «*Like a hand into a glove, Cesy was within him*» [5] – «[...] і з цими словами Сесі пірнула всередину хлопця наче рука у ру-

кавичку» [1, с. 36] і «*Cecy went into Marianne like fist into glove*» [6] – «[...] котра ввійшла у Мерієн, немов рука в рукавичку» [1, с. 55]. В перекладі в обох випадках бачимо лексему «рука», що, очевидно, можна пояснити природнішим звучанням в українській мові («кулак» звучало б штучно). Також вважаємо дієслово «пірнула» вдалішим вибором, ніж «ввійшла», оскільки показано, наскільки легко це було для дівчини.

У щоденному житті Сесі була милою дівчиною, щирою і безтурботною, яка насолоджувалася світом, який вона могла пізнати у досить незвичний спосіб: «*Invisible as new spring winds, fresh as the breath of clover rising from twilight fields, she flew. She soared in doves as soft as white ermine, [...]*» [4] – «Невидима, ніби юні весняні вітри, свіжа, наче подих конюшини на присмеркових лугах... Вона кружляла у горлицях, м'яких, мовби білий горностаї, [...]» [1, с. 323]. Автор порівнює Сесі зі свіжим вітром (лексему «юні» вважаємо не дуже вдалим відповідником, проте цілком виправданим з огляду на наступне порівняння «свіжа, наче подих конюшини»), що досить влучно описує її поведінку.

Водночас, Сесі могла доводити людей до бжевілля й навіть самогубства («Мандрівниця»), керувати їхніми діями («День повернення додому», «Квітневе чаклунство») в інтересах сім'ї або з власної примхи. І тоді вона діяла рішуче і безжалюбно: «*She borrowed my mind, like a cup of sugar*» [6] – «Вона позичила мій розум, немов якесь горнятко цукру» [1, с. 59]. Досить незвичне порівняння для української мови, проте протиставлення розуму і чогось тривіального й незначного підсилено в перекладі лексемою «якесь». Ще один приклад: «*She can suck them [fears] out like a vacuum cleaner, if she wants to help me*» [6] – «Вона, наче порохотяг, може висмоктати їх [страхи] з мене, – якщо лише захоче» [1, с. 52]. Розмістивши художнє порівняння відразу після підмета, перекладач вдало зміщує акцент з самої дії на її виконавця, таким чином показуючи можливість Сесі і легкість, з якою вона це робить.

А після того, як Сесі покидає свідомість людей, щось від неї назавжди залишається в них: «*Some of Cecy had stayed on like a fossil imprint on soft shale rock [...]*» [6] – «Щось від Сесі назавжди залишилося у ній – немовби застиглий у сланці відбиток» [1, с. 55]. Автор порівнює її із закам'янілим відбитком у м'якій породі, який залишиться там

назавжди. Перекладач експлікує перманентність впливу Сесі, додавши лексему «назавжди».

Інші члени сім'ї мають чимало спільних рис, що роблять їх схожими один на одного. Однією з основних є їхня схожість з вовками: «*All his dark cousins and nephews and brothers [...] blew down the sky like fire-leaves, or loped in forests like moonsilvered wolves*» [7]. – «Усі його поганські кузени, племінники та брати [...] віялися над землею мандрівними вогниками, або, посріблені місячним сльвом, гасали вовкулаками по лісах» [1, с. 42]. В оригіналі лексему «wolves» підсилено епітетом «moonsilvered», акцентуючи на періоді доби, коли вони були активними. В перекладі порівняльні конструкції виражено орудним відмінком, а епітет трансформовано в означальне речення.

Схожість із вовками спостерігаємо і в такому реченні: «*I see a wolflike thing [...]*» [5] – «Я бачу щось схоже на вовка» [1, с. 27]. В оригіналі художнє порівняння виражено за допомогою прикметника «wolflike», що складається із іменника та сполучника. В перекладі застосовано граматику трансформацію.

Висновки і перспективи. Індивідуально-авторські художні порівняння є характерною рисою ідіостилу Р. Бредбері, що підтверджує кількість таких порівнянь у проаналізованих оповіданнях («День повернення додому» – 27, «Дядько Ейнар» – 23, Мандрівниця – 35, «Квітневе чаклунство» – 19). У цих оповіданнях зі збірки «Темний карнавал» вони виконують ряд функцій, а саме: опис незвичайної зовнішності персонажів, їхньої поведінки та особливих здібностей, що відрізняють їх від пересічних людей. Для побудови порівнянь автор використовує конструкції зі сполучниками «like», «as» та прикметники із структурою іменник+прийменник «like». В перекладі спостерігаємо більше розмаїття сполучників (наче, немов, ніби, мовби, немовби, як), а також вживання орудного відмінка та прикметника «схожий». В українському перекладі переважає метод калькування із незначними граматичними, лексичними та синтаксичними трансформаціями, що зумовлено об'єктивними чинниками синтетичної природи української мови, а також суб'єктивними чинниками, а саме майстерністю і креативністю перекладачів. Перспектива подальшого дослідження полягає у вивченні рецепції малої прози Р. Бредбері в українській полісистемі.

Список літератури:

1. Бредбері Р. Все літо наче день один. 100 оповідань. Том перший : у 2-х кн. Кн. 1 / Р. Бредбері. – Тернопіль: Навчальна книга. – Богдан, 2015. – 576 с.
2. Молчко О.О. Фонетичні засоби творення образності індивідуально-авторських та фразеологізованих порівнянь: способи відтворення у перекладі / О.О. Молчко // Од слова путь верстаючи й до слова ... : зб. на пошану Роксолани Петрівни Зорівчак / ред. кол. : О.І. Чередниченко (голова) та ін. – Львів: Видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – С. 190–208.
3. Молчко О.О. Художнє порівняння як категорія перекладознавства (на матеріалі української та англійської мов) [Текст] : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.16 / Молчко Оксана Орестівна ; Держ. закл. «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського». – Одеса, 2015. – 21 с.
4. Bradbury R. The April Witch [Електронний ресурс] / R. Bradbury. – Режим доступу: http://lossofsoul.com/LIFE_IS/Story/Bradbury-en.htm.
5. Bradbury R. The Homecoming [Електронний ресурс] / R. Bradbury. – Режим доступу: <http://raybradbury.ru/library/story/46/15/0/>.
6. Bradbury R. The Traveller [Електронний ресурс] / R. Bradbury. – Режим доступу: <http://mirandamolina.tumblr.com/post/20556358682/the-traveller-ray-bradbury-dark-carnival-1947>.
7. Bradbury R. Uncle Einar [Електронний ресурс] / R. Bradbury. – Режим доступу: <http://raybradbury.ru/library/story/47/13/0/>.

Федив О.Е.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

**ВОСПРОИЗВЕДЕНИЕ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ СРАВНЕНИЙ
СО СБОРНИКА РАССКАЗОВ Р. БРЭДБЕРИ «ТЕМНЫЙ КАРНАВАЛ»
В УКРАИНСКОМ ПЕРЕВОДЕ М. ТОМАХИВ И М. ШУРПИК**

Аннотация

В статье исследованы украинские переводы четырех рассказов Р. Брэдли («День возвращения домой», «Дядя Эйнар», «Путешественница» (пер. М. Томахив) и «Апрельское колдовство» (пер. М. Шурпик)) с точки зрения воспроизведения художественных сравнений. Детально проанализированы оригинал касательно функций художественных сравнений, их видов и особенностей применения, а также переводческие решения по воссозданию художественных сравнений в переводе. Указана перспектива дальнейшего исследования, которое заключается в изучении рецепции малой прозы Р. Брэдли в украинской полисистеме.

Ключевые слова: Р. Брэдли, художественное сравнение, перевод, М. Томахив, М. Шурпик.

Fediv O.Ye.

Ivan Franko National University of Lviv

**REPRODUCTION OF SIMILE FROM R. BRADBURY'S COLLECTION
"DARK CARNIVAL" IN UKRAINIAN TRANSLATION
BY M. TOMAKHIV AND M. SHURPIK**

Summary

The article researches Ukrainian translations of four short stories by R. Bradbury ("Homecoming", "Uncle Einar", "The Traveler" (translated by M. Tomakhiv) and "The April Witch" (translated by M. Shurpik)) in terms of simile reproduction. The original is thoroughly analysed from the viewpoint of the functions of simile, their types and specificity of usage as well as the translators' decisions as for the reproduction of simile in translation. The prospect of further research is mentioned, which lies in studying the reception of R. Bradbury's short fiction in the Ukrainian polysystem.

Keywords: R. Bradbury, simile, translation, M. Tomakhiv, M. Shurpik.